

Langs Turkse meren

Door J. Philippona

Foto's van de schrijver

Te gehaast reisden we in juli 1972 langs enige meren in Anatolië, in Aziatisch Turkije. We kruisten de paden waarover vroeger de Sjeldsjoeken en kruisvaarders trokken, passeerden de rivier waar in de twaalfde eeuw Frederik Barbarossa zijn einde vond en bezochten de kerkjes bij Göreme, waar in de Byzantijnse periode talrijke monniken leefden.

De meren, waarvan de rijkdom aan vogellevens vaststond of vermoed werd, waren echter het hoofddoel van de reis.

Een groot deel van het Anatolische plateau bestaat uit vlakke of golvende steppegebieden, afgewisseld met uitgestrekte graanvelden. Het reliëf is plaatselijk levendig door de aanwezigheid van vrij hoge berggruggen en oude vulkanen van verschillende hoogte. Het is in het droge en meestal boomloze landschap verrassend, plotseling voor een groot meer te staan. Sommige van deze meren, zoals het omvangrijke Tuz meer, hebben zout water, andere daarentegen zijn zoet.

De meren zijn belangrijk voor vogels. Vooral sedert de reizen van Fred Koning en zijn medewerkers, weten we veel over de soorten en aantallen vogels die in het winterhalfjaar voorkomen. De onderzoekingen van Lehmann en andere Duitse ornithologen hebben duidelijk gemaakt, dat de meren ook in de broedtijd van groot belang zijn.

Het reusachtige Tuz meer werd door ons maar enige uren bezocht. Hier kunnen duizenden Flamingo's voorkomen. Het meer is echter niet te overzien. Door de lucht die ook boven het water sterk trilde, werd het waarnemen bemoeilijkt. Waarschijnlijk vormden de aantallen waargenomen Flamingo's maar een klein deel van het aanwezige totaal.

Het eerste meer dat we langer bezochten, was het Kurbaga meer. Dit betrekkelijk kleine meer, waarvan de omvang sterk wisselt, ligt in een grandioos landschap: een vlak steppengebied met een doorsnede van 25 of 30 km, geheel omringd door gebergten met in het noorden de bijna 4000 m hoge Erciyas Dag, de Kilimandjaro van Anatolië en evenals deze een uitgedoofde vulkaan. Ook op het Kurbaga meer kunnen duizenden Flamingo's voorkomen. Maar ditmaal waren er minder. Wat we zagen, ook aan andere soorten, was echter imponerend genoeg.

Ibissen en Kleine Zilverreiger. Meer van Aksehr.

In de depressie tussen de stadjes Eregli en Karapinar bezochten we het meer, dat door Lehmann zo enthousiast beschreven en door hem 'Pelikansee' gedoopt werd. Dit meer, dat grotendeels door menselijke invloed een jaar of wat geleden ontstaan is en helaas weer geleidelijk kleiner wordt, ligt in een bijna verlaten streek. Aan de noordoever van het meer kun je dagenlang verblijven zonder een mens te zien. Aan de zuidzijde ligt een rietgordel en daar wordt het meer begrensd door uitlopers van het Taurusgebergte; aan de noordkant strekt zich een prachtige Artemisia-steppe uit. Hier zagen we opnieuw Flamingo's, hetgeen toch wel verrassend was. Grandioos waren de Pelikanen. Toen we het meer bereikten, waren het deze vogels die ons als het ware een eerste groet brachten. Helaas waren noch onder de Pelikanen, noch onder de Flamingo's eerstejaars jongen te zien.

Iets meer westelijk bevindt zich het meer van Hotamis. Rietvelden liggen verspreid over de watervlakte. Ook hier verbleven Pelikanen, die echter het meer verlieten en zich al rondzwevend op thermiek naar het noordoosten verwijderden. We hebben ze toen niet meer terug gezien. Een veel langer verblijf in Anatolië zou nodig zijn om de geheimen van het pelikanenleven te ontsluiten. Deze vogels kunnen op het ene water broeden, terwijl ze elders gaan vissen.

Onze weg vervolgend naar het noordwesten, vonden we in een rijker begroeid gebied twee middelgrote meren (voor Nederlandse begrippen echter van respectabele omvang): het meer van Aksehir en het Ebermeer. Eigenlijk konden we alleen maar waarnemen bij het eerstgenoemde van de twee, daar het andere bijna geheel overdekt is met rietvelden. Het riet bereikt een hoogte van zeker 4 meter. Bij het meer van Aksehir zijn de rietvelden veel kleiner. Wat verder westelijk vonden we op het meer van Karamik een opvallende rijkdom aan soorten. Het was de plaats waar de zeldzame Witkopeend te zien was. Het meer is prachtig gelegen in een dun bevolkt gebied.

Ten slotte werd het meer van Çivril bezocht. Eigenlijk was het ons hier te doen om de steile rotswanden in de buurt, waar Vale Gieren, Aasgieren en zelfs Lammergieren voorkomen. De laatste lieten zich niet zien, wat vergoed werd door de waarneming van vier adulte Zeearenden tegelijk, aan het meer.

De maand juli is niet zo geschikt voor het doen van waarnemingen als het voorjaar, aangezien de broedtijd bijna achter de rug is. Veel vogels hebben zich waarschijnlijk verspreid, zodat tellingen minder goed zijn uit te voeren.

Onze waarnemingslijst is eerder opvallend door rijkdom aan soorten dan door grote aantallen individuen. Gezien de waarnemingstijd was dat wel te verwachten. Hieronder is een lijstje opgenomen met de waarnemingen van een deel van de soorten.

Voor de toekomst van vele Turkse meren moet gevreesd worden. Dat geldt vooral voor de ondiepe meren. Het is niet moeilijk dergelijke wateren te draineren en de bodem voor de landbouw in gebruik te nemen. Meer gegevens over de vogelwereld zijn dringend nodig. Er is veel voor te zeggen, dat Europese vogelkenners die Turkije bezoeken, een deel van hun tijd besteden aan inventarisaties. Turkije is van Nederland uit wel ver. Men kan rekenen op een autoreis van 7500 tot 8500 km. Kamperen zal meestal ergens in het open veld moeten gebeuren, tenzij men gebruik maakt van hotels. Het is aan te bevelen, dat eventuele Turkije-reizigers contact met elkaar hebben om tot een zekere taakverdeling in plaats en tijd te geraken. Dat kan gebeuren via het hoofdkwartier van het International Waterfowl Research Bureau (Slimbridge, Engeland). Misschien

Flamingo's boven het Tuz meer.

is het nog gemakkelijker als men zich opgeeft bij de schrijver van dit stukje.

Een reis door Turkije is niet alleen voor vogels interessant. Er zijn mooie steden, waar de moskeeën meestal bezocht kunnen worden. Turken zijn opvallend vriendelijke mensen, die een grote belangstelling tonen voor de vreemdeling en op allerlei manieren hun hulp aanbieden. Het landschap waarin we de vogels zien is van een grootse allure. De zon schijnt in de zomer vrijwel de gehele dag. Door de hoge ligging (het plateau ligt voor een groot deel 800 tot 1200 m boven zeeniveau) is de temperatuur niet te hoog, de lucht bevat bovendien relatief weinig waterdamp. We maten midden op de dag in de schaduw maximumtemperaturen van 31 tot 34 gr. Celcius. De tijd die nodig is om een meer redelijk intensief te controleren (waarbij we denken aan een meer van wat kleinere omvang) is te stellen op 3 tot 4 dagen. Eigenlijk is het nodig te beschikken over een boot. Ideaal lijkt het een opblaaskano mee te nemen, waarmee tamelijk snel een deel van een meer bevaren kan worden.

Voornaamste waarnemingen

10 - 21 Juli 1972

Fuut: 330 op het meer van Eregli.

Geoorde Fuut: Tot 5 paar op het meer van Karamik; ook enige jongen.

Dwergaalscholver: Minstens 4 op het meer van Karamik.

Pelikaan: Maximaal 750 op het meer van Eregli; 200 bij het meer van Hotamis.

Bijna alle **Witte Pelikanen**. Alleen op het meer van Hotamis 2 **Kroeskoppelikanen**.

Blauwe Reiger: In klein aantal bij verschillende meren. Grootste aantal bij meer van Karamik: 50.

Purperreiger: In nog wat kleiner aantal dan vorige soort bij verschillende meren. Maximum 15 bij meer van Karamik.

Kleine Zilverreiger: Regelmatig bij alle bezochte meren. Ruim 50 bij meer van Karamik.

Grote Zilverreiger: Schaars; 6 bij meer van Hotamis en 1 aan meer van Karamik.

Ralreiger: Regelmatig op verschillende plaatsen. Grootste aantal (25 - 30) ten oosten van Konya.

Ooievaar: Algemeen. Grootste aantal bij meer van Karamik: ruim 200.

Zwarte Ooievaar: Enige keren gezien. Grootste aantal: 17 in vlakke bij Kurbaga meer.

Lepelaar: Bij enige meren. Zeker 160 aan het meer van Eregli.

Ibis: Algemeen. Zeker 60 aan het meer van Eregli; 60 ten oosten van Konya; 60 bij het meer van Aksehir; minstens 370 bij het meer van Karamik.

Flamingo: 600 bij het Tuz meer; 850 aan het meer van Kurbaga; 600 bij het meer van Eregli.

Witkopeend: 8 ♂♂ (plus onbekend aantal ♀♀) op het meer van Karamik, zeker 1 paar met 8 pulli.

Bergeend: Schaars. Ongeveer 15 op het meer van Eregli, waaronder enige jongen.

Casarca: Op enige meren gezien. Op meer van Karamik zeker 15.

Grauwe Gans: Op enige meren. Grootste aantal: minstens 50 tot 50 op het meer van Civril.

Aasgier: Regelmatig, ook bij enige meren.

Vale Gier: Op twee plaatsen, o.a. 5 bij rotswand niet ver van meer van Civril.

Zeearend: 4 adulte vogels aan het meer van Civril.

Arendbuizerd: Enige gezien.

Zwarte Wouw: Op enige plaatsen, o.a. 4 aan het meer van Hotamis.

Brulne Kiekendief: Zeldzaam; 1 ex. aan het meer van Eber.

Torenvalk - Kleine Torenvalk: Regelmatig. De meeste (40 over 22 km) langs weg ten oosten van Konya.

Zwartbultzandhoen: Regelmatig op de steppen in de buurt van enige meren. Bijvoorbeeld zeker 130 op de vlakte van het meer van Kurbaga.

Kraanvogel: Schaars; 2 bij meer van Kurbaga; 2 aan het meer van Eregli.

Kievit: Schaars, o.a. ruim 10 aan het meer van Karamik.

Sporenklevit: 1 paar bij meer van Eregli.

Strandplevier: Mogelijk 100 aan het meer van Eregli.

Woestijnplevier: In de steppen ten noorden van het Ereglimeer minstens 30 ex. De determinatie leverde moeilijkheden op, omdat geen enkele vogel een duidelijke borstband bezat.

Witgatie: Regelmatig in kleine aantallen bij verschillende meren.

Bosruiter: Iets talrijker dan vorige soort. Ook aan verschillende meren. Onder andere 10 aan het meer van Karamik.

Tureluur: Regelmatig. O.a. 20 bij het meer van Eregli en 10 bij het meer van Karamik.

Groenpootruiter: Regelmatig enige bij verschillende meren.

Kluut: Plaatselijk. Aan het meer van Eregli zeker 150.

Steltkluut: Regelmatig aan verschillende meren. Aan het meer van Karamik zeker 20.

Steypenvorkstaartplevier: Op enige plaatsen. Bijv. ruim 10 ten oosten van Konya.

De omgeving van het Kurbaga meer.

Kokmeeuw: Vrij schaars; aan enige meren, bijv. 8 aan het meer van Aksehir.
Dunbekmeeuw: Alleen 5 bij het meer van Hotamis.
Zwarte Stern: Alleen bij het meer van Karamik. Hier zeker enige honderden sterns van het geslacht Chlidonias, waarvan het merendeel tot deze soort behoorde. Hierbij veel jongen.
Witwangstern: Bij enige meren. Bij het meer van Hotamis zeker 20, waaronder veel jonge vogels.
Witvleugelstern: De minst talrijke Chlidoniassoort. Zeker 9 boven het meer van Eregli.
Lachstern: In kleine aantallen (1 tot 4 ex) bij alle meren. Ook verscheidene jonge vogels.
Visdief: Bij de meeste meren in matige aantallen. Bijvoorbeeld minstens 10 aan het meer van Aksehir.
Dwergstern: Alleen aan het meer van Eregli. Hier zeker 22 ex.

● J. Phillippona, Noordermeent 29, Kraggenburg (NOP)

LITTERATUUR:

Dijksen, L. J., F. J. Koning and J. C. Walmsley (1972): I.W.R.B. Mission to Turkey. Winter 1971-1972. Gestencild rapport.
Lehmann, Heinz (1971): Vögel (Non-Passeriformes) eines bisher unbekanntes Seengebietes in Zentral-Anatolien. Die Vogelwelt 92. Jahrgang, Heft 5: 161 - 181.
Koning, F. J. and L. J. Dijksen (1970): Wildfowl Counts in Turkey. Winter 1969-1970. Gestencild rapport.
Koning F. J. and L. J. Dijksen (1971): I.W.R.B. Mission to Turkey. Winter 1970-1971. Gestencild rapport.

Verdere achteruitgang van de Zeearend in Zweden

In 1971 startte de (S(venska) N(atursydd) F(öreningen) met een project hetwelk tot doel had de Zeearend voor Zweden te behouden. Sinds het midden van de jaren zestig was de reproductiviteit van de soort dermate teruggelopen dat gevreesd werd dat de Zeearend binnen afzienbare tijd niet meer tot de broedvogels oerekend zou kunnen worden. In Het Vogeliaar' 19 no. 3 werd cijfermateriaal over de jaren 1964-1969 gepubliceerd. Een groot aantal gevaren bedreigen de Zeearend in Zweden, variërend van (illegaal) afschot en verstuiving van de broedgebieden door recreatie en vogelfotografie, tot onvruchtbaarheid als gevolg van pesticiden. De SNF heeft al deze gevaren het hoofd te bieden waarbij met name aan het probleem van de pesticiden — verreweg de grootste bedreiging — nauwelijks iets valt te doen. Weliswaar treft men, nadat in 1970 in Zweden het gebruik van DDT werd verboden, enigszins geringere hoeveelheden DDT in de eieren aan, maar de PCB-niveaus nemen nog steeds toe.

De SNF ziet voorts nog haar arbeidsintensieve en kostbare acties niet met succes bekroond. Integendeel, de resultaten over de jaren 1970-1972 waren slechter dan ooit. In deze jaren werden in Zweden respectievelijk 44, 53 en 48 broedparen gerapporteerd. Van niet

alle paren kon men zekerheid omtrent het resultaat verkrijgen. Van de 44 paar in 1970 weet men zeker dat 26 paar geen succes boekten en 10 wel: er vlogen 14 jongen uit.

In 1971 hadden 30 paar geen resultaat; slecht 6 paar brachten 7 jongen groot. In 1972 boekten 28 paar geen succes; 7 paar brachten toen 8 jongen groot. Met name bij de Baltische populatie zijn de resultaten pover. De veel geringere en minder bekende stam in Zweeds Lapland kent vrijwel geen schade door vergiftiging maar juist daar vindt nogal wat afschot plaats.

In 1967 werden twee Noorse Zeearenden uitgezet. Beide vogels verschenen een paar jaar ieder winterhalfjaar op dezelfde voederplaats; de laatste paar jaar kwamen ze echter niet meer opdagen en over hun lot is niets bekend.

● G. L. Ouweneel, Kilstraat 22, Maasdam

Gedragswaarnemingen aan de Kemphaan

Het orgaan van de NJN-Vogelwerkgroep 'Aytha' (12e jrg., no. 4, okt. '73) gaf een nummer uit dat geheel gewijd is aan de Kemphaan.

Joop Brinkkemper schreef een artikel van 36 pagina's over zijn waarnemingen over het gedrag van de haantjes op de baltsplaatsen in het Westzijdeveld en het Wormer- en Jisperveld. De waarnemingen werden verricht vanuit een bootje zonder de vogels te verstoren.